

TESTAMENTUL SAFTEI BRÂNCOVEANU SAU PRIMUL „REGULAMENT DE ORDINE INTERIOARĂ AL UNUI SPITAL DIN ROMÂNIA”

Pompiliu MANEA ¹

pmanea@temco.ro

ABSTRACT: Safta Brancoveanu's Will, written in 1838, with the occasion of the opening of the Brancovenesc Hospital from Bucharest, represents the first Interior order document of a Romanian Hospital ever known in specialized literature. In this will, the niece of ruler Constantin Brancoveanu builds this Brancovenesc Hospital in 1838, equipped with 60 beds and endows it with 4 more estates and buildings so that, from the fortune collected from these features, this hospital can be maintained, in the memory of ruler Grigore Basarab Brancoveanu, deceased and master of these fortunes. The will is dated August 28, 1845, it is written on parchment, signed by Safta Brancoveanu, originally born Balasa, with two seals, containing the duties of the Trustees (Hospital's management team and "Domnita Balasa" Church), the Stewards, the Doctors, the Surgeons, the Iposurgeons, the Secretary, the Laundry Caregivers and Maids, the Assistants of the patients and of the patients too. It is notable that Dr. Dimitrie Sachelarie is the first Romanian doctor in our history, whose contract was dated October 1838.

KEYWORDS: Safta Brancoveanu, Will, Interior Order Document, Staff's duties, curse for those who will profit of the hospital's goods.

Băneasa Safta Brâncoveanu, născută Balș, fiica lui **Teodor (Tudorache) Balș**, caimacanul Moldovei și soția banului **Grigore Basarab Brâncoveanu**, ultimul vlăstar direct din neamul lui **Vodă Constantin Brâncoveanu**, cel care a știut să-și apere credința și demnitatea cu prețul vieții fiilor și ginerilor săi.

¹ Prof. dr. ing., membru de onoare al Academiei de Științe Medicale din România, secretar al Filialei CRIFST – Cluj-Napoca.

„Grigore Basarab Brâncoveanu, supranumit și Marele Ban al Valahiei, Principe al Austriei și cavaler al marelui ordin Stanislav al Poloniei, prin testament, a lăsat pe soția sa, **Băneasa Elisabeta (Safta) Brâncoveanu**, moștenitoare a tuturor averilor sale, să construiască un spital, spre mângâierea celor în lipsă și în nevoi, spre pururea și veșnica pomenire a Sa.”

Contractul pentru construcția acestui așezământ a fost semnat în 1835, lucrarea sa a început în anul 1836, iar terminarea sa s-a făcut în 1937 luna octombrie, darea în folosință pentru bolnavi făcându-se în anul 1938.

„Dorința binelui pentru cei nevoiași” a avut-o, în urmă cu aproape 85 de ani, **Domnița Bălașa Brâncoveanu**, când, în 1751, a clădit biserica și azilul care-i poartă numele.

Fig. nr. 1. Bustul din marmură al lui Grigore Basarab, din Rotonda Spitalului

Contractul datat cu 28 august 1835, are 40 de puncte și cuprinde toate etapele, precum: deslușire asupra zidirii spitalului, catul odăilor de jos și cel al odăilor de sus, învelitoarea și toate cheltuielile pentru realizarea acestora, care s-au ridicat în total la 416,690 lei, construcție lungă de 22 de stânjani și lată de 11 stânjani, din cei ai lui **Șerban Vodă**, în care au intrat 1.890.000 cărămizi, 330.000 oca de var, 65.000 hârdae de nisip și 4.500 de țărugi, având pivniță, două caturi la parter și etaj și podul.

Fig. nr. 2. Bustul din marmură al Saftei Brâncoveanu, de asemenea aflător în Rotonda Spitalului

Deși unitățile de măsură din acea vreme erau degetul, palma, șchioapa, cotul și stânenul, așa cum afirmă **prof. dr. ing. Ștefan Nicolae Noicu**, nu s-a găsit nici cea mai mică abatere de la această lucrare.

Fig. nr. 3. Vederea Clinicii de Balneologie a Spitalului Clinic Brâncovenesc, înainte de demolare

Mai mult decât atât, **Băneasa Safta Brâncoveanu**, în același an, 1835, datat cu luna octombrie, fără ziua precizată, mai face două testamente, din care unul scris pe pergament, iar celălalt scris pe hârtie, ambele iscălite de către „**Safta Brâncoveanca născută Balașa**”, cu două peceți aplicate pe ceară roșie cu **sigiliul Brâncovenilor**, care reprezintă **armele lui Constantin Brâncoveanu ca prinț al Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană** (Austria).

În primul document, numit „Testamentul Saftei Brâncoveanu”, lasă mai multe moșii și imobile pentru înființarea și întreținerea unui spital Brâncovenesc.” Prin acest testament, Safta Brâncoveanu dorește ca după clădirea spitalului, „să-l înzestreze cu **averi producătoare de venituri** pentru buna funcționare și întreținere a acestui spital.” Astfel, prin acest testament, lasă moșiile: **Dăbuleni**, din jud. Romanați, **Comojeni**, **Nedeia și Nedeița**, **Măceșul și Măceșul Mare** (Sârbesc și Rumânesc) din jud. Dolj și dealurile cu viile **Cernăteștilor** din județul Săcuienilor. Aceste moșii, împreună cu pogoanele, dealurile, viile, bălțile, acareturile, gârlile (râuri și pârâuri) și veniturile din prețurile arenzilor.

De asemenea, mai lasă unele case și prăvălii din București, cu chiriile acestora, ca după veniturile și arenzile luate de pe moșii **să întrețină cheltuielile spitalului**, pentru șazeci de bolnavi, iar numărul acestor bolnavi să sporească sau să scadă în funcție de valoarea veniturilor anuale obținute.

În testament se precizează că: „la ocârmuirea acestui spital, niciodată supt nici un fel de cuvânt, sau propunere să nu se amestece stăpânirea, nici să supue supt nici un chip supt îngrijire streină, sau supt eforia și epitropia celorlalte spitaluri, ci totdeauna și în toată vremea își va avea eforia și epitropia deosebită, după cum s-a întocmit în acest testament. Nici eforul, nici epitropii, nici stăpânirea, nici nimenea din neamul nostru să nu fie volnic să înstrăineze vre o moșie, sau parte măcar dintrânsele, sau vre un acaret, nici din cele de mai sus însemnate, nici din cele a Sfintei Biserici (Bălașa), nici în schimb, fie și de înzecit folos, nici cu vre un alt mijloc, ci vor rămânea aceste moșii în veci nestrămutate de la spital și de la Sfânta Biserică (...) iar la împotrivă și cel ce va înstrăina și cel ce va primi să adauge la avutul său vre una dintre acestea să fie depărtat de la fața lui Hristos (...) întrucât acest spital și averile lui sunt întocmite spre folosul obștei.” **Se spune că acesta este blestemul care a dus la moartea lui Nicolae Ceaușescu în ziua de Crăciun, fiind cel care a demolat acest important edificiu spitalicesc, deși știa de blestemul testamentar.**

În cel de-al doilea document, scris pe hârtie și parafat cu sigiliu de însăși **înțeleapta Safta Brâncoveanu**, este un testament, sau mai bine zis, un „regulament al ocârmuirii din înăuntrul unui spital”, pe care ea l-a numit „**Așezământul ocârmuirii din lăuntru a spitalului meu Brâncovenesc**” și datat cu „**28 octomvrie 1838.**”

În acest prim regulament de ordine interioară a unui spital din România, Safta Brâncoveanu arată mai întâi **datoriile Epitropiei, adică a Direcției Spitalului și a Bisericii Domniței Bălașa**, urmând **datoriile Iconomului**, care era un fel de director executiv de astăzi și care: „Iconomul va fi totdeauna supț supunerea și ascultarea Direcției.”

De remarcat că pentru un Iconom, se cereau trei calități: **scris frumos, ținere de minte și frică față de Dumnezeu.**

Urmează **datoriile Dohtorului**, care, printre altele: „Va căuta bonlavii cu toată silința și-i va vizitarisi neapărat de două ori pe zi, **dimineața și pe sub seară, le va orânduî în toate zilele dohtoriile și dieta trebuincioasă.**”

Datoriile Hirurgului, care la vremea respectivă nu era considerat doctor și: „hirurgul va fi cu lăcuința în spital, și nu va lipsi din lăuntru(...) dimpreună cu Iconomul va primi în spital bolnavii ce vor veni și nu vor pătimi de boale hronice și lipicioase.”

Urmează **datoriile Ipohirurgului**, care se găsea sub ascultarea Dohtorului și al Hirurgului, **datoriile Secretarului**, care-și avea lăcuința în canțelaria spitalului și era sub ascultarea Direcției și a Iconomului, **datoriile Îngrijitoarei rufelor și a Spălătoreselor**, care se găseau sub ascultarea Iconomului, **datoriile Poslușitorilor bolnavilor**, orânduite de Iconom, dar care erau sub îndrumarea Dohtorului și a Hirurgului, cu toată destoinicia lor, **datoriile Portarului**, care era nelipsit zi și noapte de la poartă, dar și **datoriile Bolnavilor**, care erau primiți în spital: „fără deosebire de nație, stare materială, religie ori parte bărbătească sau femeiască.”

Tot cu această ocazie și prin străduința și știința Saftei Brâncoveanu, s-a întocmit câte un tip de contract, pentru fiecare slujitor în parte, semnat de acesta dar și de Epitropia spitalului. Astfel, primul contract este acela al **doctorului Dimitrie Sachelarie**, care apare în istoria medicinei românești ca primul medic român care a slujit într-un spital românesc. Datele biografice ale dr. Dimitrie Sachelarie sunt foarte lacunare, neavând alte cunoștințe, în afară de faptul că în anul 1829 a trecut, la Viena, teza de doctorat intitulată „**De hepate corporis humani**”.

Hirurg în acea vreme este trecut, în contractul din octombrie 1838, **dr. Francesco Nisato**, pe care-l numește „**medic și chirurg doctor**”. Ipo-hirurgul este **Antonius Mady Hagel**, menționat în almanah ca „**ajutor și maser**”. Francesco sau Francisco Nisato se găsește și în almanahul statului din anul 1935, fiind însemnat ca „**doctor în medicină și chirurgie**”, făcând parte din „**lista chirurgilor aflați în Principat**” și continuă să fie mereu menționat în almanah între anii 1840–1851, ca **gherarh** al „**Spitalului Brâncovenesc**”, iar la centenarul spitalului din 1938, unul dintre saloane purta numele „**Dr. Francesco Nisato**”.

Dl. Antonius Mady Hagel este găsit în condicile de socoteli unde este numit ca „Ipo-hirurg” sau „subgearah”. Un alt contract este cel făcut cu **spițerul Carol Șuler**, care „din a dumisale spițarie va da, ori de câte ori și oricâte dohtorii va trebui acestui spital.”

Fig. nr. 4. Vedere generală a Spitalului Brâncovenesc din București, Piața Unirii, înainte de demolare

Carol Schulerus sau Carol Șuleru figurează în almanahul de mai sus în 1830 ca „garçon pharmacien”, în 1832 ca „spițer cu diplomă”, având spițeria de la Hanul Șerban-Vodă, în 1836 îl găsim spițer la Plasa Roșie (Curtea Veche Domnească), iar în 1837 făcea parte din „Comisia de Spițeri” care, împreună cu cea Doftoricească, avea însărcinarea să stabilească drepturile și îndatoririle spițerilor.

Ca Epitropi ai spitalului, la deschiderea lui, sunt numiți **căminarul Manolache Serghiade** și **stolnicul Iancu Nedeianu**. Ca secretar la deschiderea spitalului îl găsim pe **logofătul Petrache Nanescu**.

Salariile la 1 noiembrie 1838 erau următoarele:

- I Doctor – *Dimitrie Sachelarie*, angajat cu 500 lei pe lună,
- I Chirurg – *Francesco Nisato*, angajat cu 400 lei pe lună,
- I Ipohirurg – *Antonius Mady Nagel* – (Medi), angajat cu 200 lei pe lună,
- I Preot – Popa Milea ot mahalaua Bărbătescu,
- I Îngrijitoarea rufelor – *Hristina Bemges* (Bomches), angajată cu 32 lei pe lună,
- I bărbier – *Gheorghe* bărbieru *sin Ion*, angajat cu 40 lei pe lună.

Darea de seamă anuală a cheltuielilor și a modului de îngrijire a bolnavilor se făcea public, în fața Epitropiei și cu asistență din partea Societății Civile, din care făceau parte Mitropolitul, episcopii, boierii și breslașii din bresle de meserii.

În scriptele de arhivă ale așezămintelor Brâncovenești, privind totalul cheltuielilor spitalului pe primele 2 luni, noiembrie și decembrie din anul 1838, la luna decembrie se adaugă la poziția 6 suma de „50,15 lei pă o kăldare mare de 3 oca 350 dramuri, pentru hiert cârpele”, aceasta **provocând o mare nedumerire**, despre ce cârpe este vorba și în ce scop se fierbeau ele, greu de lămurit, se fierbeau numai ca să se curețe de murdărie, sau deja încolțise în mintea lor **ideea unei dezinfecții?**

Greu de crezut, deoarece **Ignaz Semelweiss**, numai 9 ani mai târziu are ideea spălării mâinilor în apă clorinată, înaintea unei intervenții. Și dacă se fierbeau cârpele, de ce nu se fierbeau și „scamele” folosite pentru pansarea rănilor?

Bibliografie:

- [1] Dr. Gomoiu V, Dr. Plătăreanu V., chirurgi ai spitalului, „*Centenarul Spitalului Brâncovenesc (1837–1937)*”, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului – Imprimeria Națională, București, 1937;
- [2] Băneasa Safta Brâncoveanu, *Comunicare Soc. Regală Rom. de Ist. Medicinii*, 12 Noemvrie 1936;
- [3] Băneasa Safta Brâncoveanu, *Articol apărut în ziarul „Viitorul”*, 17 Noemvrie și 4 Decemvrie 1936;

- [4] „*Centenarul Spitalului Brâncovenesc, și primul său medic*”, Societatea Regală Română de Istoria Medicinii, București, 7 Mai 1936;
- [5] „*Spitalul Brâncovenesc dintre anii 1838–1842*”, Societatea Regală Română de Istoria Medicinii, București, 11 Iunie 1936.